

"Досвід надання гуманітарної допомоги під час та після гострої фази війни: важливі уроки гуманітарної роботи".

Ярослав Біттель, юрист, член правління Фондації Terra Humana, колишній заступник директора Карітасу Польщі з питань гуманітарної допомоги та розвитку.

Гуманітарна допомога має дуже багато аспектів, які я хотів би розглянути у своєму виступі, в основному, два найважливіші елементи - безпека і совість. І, можливо, це трохи дивне зіставлення, але в моєму розумінні вони нероздільні. Отже, почнемо з безпеки.

Доставлення гуманітарної допомоги має бути дуже відповідальним. Виникає фундаментальне питання: чи можемо ми піддавати ризику наших співробітників або волонтерів? Чи слід надавати гуманітарну допомогу беззастережно, незалежно від існуючої ситуації збройного конфлікту, незважаючи на ризики?

Подумаймо, що має більшу цінність: допомога нужденним, незважаючи на ризики, чи здоров'я і життя наших колег? Зізнаюся вам, що після більш ніж 20 років роботи в гуманітарному секторі НУО, я не можу дати однозначної відповіді на таке питання. Ризик і небезпека, так би мовити, записані в генетичному коді кожної організації. Надання гуманітарної допомоги під час гострої фази будь-якого конфлікту є ризикованим, але певною мірою передбачуваним. Ми знаємо, що в будь-який момент можемо опинитися в небезпеці, що ми ризикуємо своїм життям, щоб допомогти іншим. Ми готові до того, що можемо загинути, отримати серйозні поранення, і це закладено в тому, що ми робимо. Організаційно надавати допомогу під час гострих бойових дій або під час першої фази будь-якої катастрофи чи стихійного лиха простіше. Ми створюємо більші розподільчі центри, звідки допомога відправляється безпосередньо в найгарячіші точки. Щоб мінімізувати ризики для співробітників організації, ми намагаємося, щоб допомога доходила до тих, хто її потребує, за допомогою волонтерів з тих місць, де ця допомога надається. Вони краще знайомі з місцевими реаліями, краще розуміють ризики і здатні ефективніше пересуватися територією, де надається допомога. Створення такої мережі волонтерів або людей доброї волі - найважливіше для надання ефективної допомоги. Інформація про потреби, доставка допомоги конкретним людям, які її потребують, завжди відбувається у співпраці з бенефіціарами. Неможливо ефективно допомагати без співпраці з тими, хто хоче отримати таку допомогу. Це іноді важко, але можливо і, зрештою, найефективніше. Ще одним аспектом допомоги в такий спосіб є активізація людей, які опинилися в цій складній ситуації, і це, мабуть, важливіше, ніж сама допомога. Ми бачимо це лише через певний проміжок часу. Середовища, які були активними під час гострої фази конфліктів і змогли самоорганізуватися, повертаються до нормального життя набагато швидше. Вони стають менш залежними від допомоги, яку їм надають. Вони здатні діяти більш самостійно.

Особисто я менше боюся працювати під час гострої фази конфлікту, ніж під час так званих заморожених конфліктів. Тоді панує видимий спокій, життя йде у своєму ритмі і лише зрідка, в найнесподіваніший момент, впаде снаряд, випущений десь далеко, розірветься прихована і ще не знайдена міна. В цей час наш інстинкт самозбереження, який дуже загострився під час запеклої війни, засинає. Нам здається, що вже спокійно, нам нічого не загрожує, ми забуваємо про ризики. Ніщо не може бути далі від істини, бо цей час,

незважаючи на меншу інтенсивність небезпечних подій, зовсім не є спокійним. Пригадую випадок, який стався під час так званої першої чеченської війни, а насправді після того, як вона вже закінчилася. Тоді ми надавали допомогу в Грозному, зупинилися у друзів і в приватному будинку, який здавався мирним, а через тиждень після нашого від'їзду, як грім серед ясного неба, прилетіла ракета, розтщила будинок і вбила його мешканців. Подібні ситуації траплялися в багатьох місцях, в тому числі під час надання допомоги в зоні розмежування в Донецькій і Луганській областях після завершення першої фази антитерористичної операції. Ми зустрічали людей, які втратили свої домівки, своїх близьких вже після закінчення запеклих бойових дій. Вони загинули, працюючи на городі перед будинком або по дорозі на роботу. Наші співробітники та волонтери також наражалися на подібні ризики, коли доставляли гуманітарну допомогу або надавали психологічну допомогу тим, хто залишився в так званій "червоній зоні".

На цій фазі конфлікту надання допомоги вже набагато більш організоване і добре продумане. Створюються структури з надання допомоги, допомога систематизується, і вона стає більш цілеспрямованою, але водночас і більш бюрократизованою. На цьому етапі важливо знайти надійних партнерів, які можуть надавати гуманітарну допомогу організовано і прозоро. Я завжди усвідомлюю, що ми не можемо допомогти всім. За допомогою наших партнерів ми намагаємося допомагати найбільш нужденним групам, які без такої допомоги приречені на соціальне виключення. Я маю на увазі насамперед багатодітні сім'ї, інвалідів та людей похилого віку. Погано продумана система гуманітарної допомоги може викликати багато протиріч у місцевих громадах, яким ця допомога надається. Ось чому так важливо надавати допомогу у зрозумілій для всіх спосіб, прозоро і з чіткими критеріями відбору бенефіціарів. Не варто тішити себе ілюзіями, що навіть такий масштабний і ретельний підхід задовольнить усіх. Всі гуманітарні організації піддаються критиці, перебувають під прицілом засобів масової інформації, які шукають сенсацій. Не варто перейматися цим, варто лише пам'ятати, що громадський контроль за процесом надання допомоги також в інтересах будь-якої серйозної і чесної гуманітарної організації. Контроль завжди є необхідною і навіть незамінною частиною нашої діяльності. Інакше ми ризикуємо бути звинуваченими, як правило, в корупції або фінансових махінаціях.

А тепер другий елемент - совість.

Ще одне важливе питання або дилема, яку ми повинні вирішити у своєму сумлінні, - це сказати, кому ми допомагаємо. Чи повинні ми думати про те, кому ми повинні допомагати? Чи повинні ми емоційно ставати на той чи інший бік конфлікту або війни? Це складні дилеми. Кожна людина має власний погляд на конфлікт чи війну, що триває. Ми відчуваємо симпатію до однієї чи іншої сторони конфлікту. У нашій свідомості завжди є переконання, що хтось правий, що правда на їхньому боці, що цій стороні треба допомогти. У цьому дійсно може бути багато правди. Зазвичай ми допомагаємо тим, кого вважаємо постраждалими від конфлікту, хто не є агресором, хто страждає з незалежних від нього причин. Це легко зробити в конфліктах між двома сторонами. Але що робити, коли конфліктуючих сторін декілька і здається, що кожна з них частково має рацію у своїй поведінці? Кому ми повинні допомогти в такій ситуації? Чи повинні ми виносити судження, розглядати правильність поведінки?

На мою думку, допомагати треба тим, хто постраждав від конфлікту, незалежно від того, на чиєму "боці" вони перебувають. Звичайно, багато залежить від статуту нашої організації, від того, яких принципів ми дотримуємося, від нашого власного та

організаційного етичного і морального кодексу. Зазвичай я працював в організаціях, які надавали допомогу незалежно від національності, віросповідання чи політичних переконань. Я переконаний, що тільки такий підхід до надання допомоги є свідченням людяності та нашого гуманізму. Якщо гуманітарні організації не будуть діяти таким чином, світ буде набагато гіршим. Своїми діями і своїм свідченням ми повинні показати, що світ може бути кращим, він повинен бути кращим, якою б не була політика і якими б емоціями він не керувався.

Це лише кілька роздумів про допомогу. Допомогати, особливо коли це нелегко, приносить велике особисте задоволення, а також велику радість бути людиною навіть у таких складних і несприятливих обставинах.

Дякую за увагу.